וישלח ב

א. אויפן פסוק „ואת בשמת בת ישמעאל אחות נביות" ו זאגט רש"י — אראפברענגענדיק- די ווערטער „בשמת בת ישמעאל" — „ולהלן קורא לה מחלת", ד. ה. רש"י פרעגט: פארוואס אין פ' תולדות ז רופט זי אן דער פסוק מחלת און אין אונזער סדרה בשמת? און ער פארענטפערט עס לויט אן אגדה וואס שטייט אין מדרש ספר שמ:אל (כדלקמן סעיף ב).

מיט א פסוק פריער ג, וואו עס ווערט דערציילט אז עשו האט חתונה געהאט מיט עדה בת אילון החתי, און אהליבמה בת ענה בת צבעון החוי, זאגט רש"י: „עדה בת אילון — היא בשמת בת אילון (אז „עדה" בפרשתנו און „בשמת" וואס ווערט דערמאנט אין פ' תולדות ז איז איינע און די זעלבע) ונקראת בשמת על שם שהיא מקטרת בשמים לע"ז"; „אהליבמה — היא יהודית (וועלכע ווערט דערמאנט אין פ' תולדות ז) והוא כינה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בע"ז כדי להטעות את אביו".

דארף מען פארשטיין:

א) פארוואס הויבט רש"י אן, אין אונזער פסוק, גלייך מיט א תמי' „ולהלן קורא לה מחלת" — אנדערש ווי אין פריערדיקן פסוק וואו ער איז פריער מפרש אז עדה „היא בשמת כו' " ד און ערשט נאכדעם טייטשט ער אויס דעם טעם פארוואס דא איז זי „נקראת בשמת"? אין קלערערע ווערטער: מיט וואס איז אזוי פשוט בפסוק דידן אז בשמת היא מחלת און רש"י באוואנדט בלויז די קשיא פארוואס זי הייסט מחלת, ניט געפינענדיק פאר נויטיק צו זאגן אז זי איז מחלת (אזוי ווי ביי „עדה היא בשמת" ה)?

ב) פארוואס דארף רש"י אנקומען צו אן אגדה בכדי צו פארענטפערן דעם שינוי השם פון בשמת אויף מחלת? לכאורה האט מען דאך דאס געקענט מסביר זיין בפשטות פונקט ווי ביים פריער- דיקן פסוק: איר אמת'ער נאמען איז געווען מחלת, און דאס וואס אין אונזער פסוק ווערט איר נאמען געענדערט אויף בשמת, איז עס „על שם שהיתה מקטרת בשמים לע"ז"?

---

1) פרשתנו לו, ג.
2) כח, ט.
3) לו, ב.
4) כו, לד.
5) מה שהוזקק רש"י לפרש „אהליבמה היא יהודית" — יש לומר, כי בפשטות (אלולי פירש"י) אין שום קישור ביניהם, ואדרבה: באהליבמה כתיב שהיא בת ענה בת צבעון החוי, וביהודית — בת בארי החתי. אבל בנוגע לעדה ובשמת — מכיון שבשתיהן כתיב „בת אילון החתי", הרי מוכח לכאורה (גם בלי פירש"י) שעדה היא בשמת, כמו שפשוט שבשמת (בת ישמעאל) היא מחלת. ולהעיר גם מרשב"ם כאן (וראה גם ראב"ע תולדות כו, לד. כז, מו. פרשתנו לו, א) שבעדה ובשמת מפרש שהן בשמת ומחלת שבפ' תולדות, משא"כ בנוגע לאהליבמה ויהודית.

6) אין לומר שמה שהוזקק רש"י לפרש „היא בשמת בת אילון" הוא לפי שאלולי פירושו הי' אפשר לומר שהיו שני אנשים שנקראו אילון, משא"כ בנוגע לבשמת ומחלת, מכיון שבשתיהן כתיב „בת ישמעאל (וגם) אחות נביות" מסתבר שבשמת היא מחלת — כי (א) לפי"ז הוצרך רש"י להעתיק גם „אחות נביות" או לרמוז עכ"פ ב„וגו'". (ב) הרי אפ"ל שלישמעאל היו שתי בנות, ואחיות גם לנביות ואינו מוכרח שבשמת היא מחלת.

7) וכמו שהקשה הרמב"ן כאן פסוק ג.

ג) וויבאַלד רש"י נעמט אָן אַז עפ"י דרך הפשט דאַרף מען האָבן אַ ביאור אויף דעם שינוי השמות [8] [וואָס דערי־ בער איז ער מבאר דעם טעם השינוי פון בשמת אויף מחלת; און אַזוי אויך אין פריערדיקן פסוק [9] — דעם טעם ה־ שינוי פון עדה אויף בשמת, און פון אה־ ליבמה אויף יהודית] האָט ער דאָך גע־ דאַרפט מפרש זיין דעם טעם השנוי אויך אין דעם נאָמען פון דעם פאָטער פון אהליבמה (היא יהודית); אין פרשת תול־ דות [10] שטייט יהודית בת בארי החתי, און אין אונזער סדרה שטייט גאָר אהלי־ במה בת ענה בת צבעון החוי [11]?

ב. דעם טעם וואָס אין פ' תולדות רופט מען זי מחלת (ניט מיט איר אמת'ן נאָמען בשמת, ווי זי ווערט געדופן אין אונזער סדרה) איז רש"י מפרש [1]: „מצינו באגדת מדרש ספר שמואל [2] שלשה מוח־ לים להן עוונותיהן, גר שנתגייר והעולה לגדולה והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת שנמחלו עוונותי' ".

איז אין דעם ניט מובן:

א) צוליב וואָס דאַרף רש"י מציין זיין אַז די אגדה שטייט אין מדרש ספר שמואל?

ב) צוליב וואָס ברענגט דאָ רש"י אויך די פרטים פון דער אגדה וועגן „גר שנתגייר" און „העולה לגדולה", אין דער צייט ווען אויף דער הסברה „למה נקראת מחלת" איז נוגע בלויז דער חלק פון „הנושא אשה מוחלין לו עוונותיו"?

ג) נאָכדעם ווי רש"י רעכנט אויס די „שלשה" וואָס „מוחלים להן עוונותיהן" איינגעשלאָסן גר שנתגייר אָן העולה ל־ גדולה — איז ער מוסיף „ולמד הטעם מכאן" אַז אויך די מחילת עונות פון גר שנתגייר והעולה לגדולה לערנט מען אָפּ „מכאן" פון דעם נאָמען „מחלת" פון וועלכן מען וויס אַז „הנושא אשה מוח־ לין לו עונותיו". ולכאורה איז אָט־דער ענין ניט נוגע צו דער הבנה פון אונזער פסוק?

ג. אויף די וויטערדיקע וועדטער פון אונזער פסוק „אחות נביות", איז רש"י מפרש: „על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל נקראת על שמו"; דעם זעלבן אויסדרוק „מחלת בת ישמעאל גו' אחות נביות" געפינט מען אויך אין פ' תולדות [3] — און אויך דאָרט זאָגט רש"י דעם זעלבן פירוש, אַז דער פסוק דער־ מאָנט „אחות נביות" דערפאָר וואָס „ה־ שיאה נביות אחי'". היינט וויבאַלד רש"י האָט דאָס ערשט באַוואָרנט, צו וואָס חזר"ט ער דאָס איבער אין אונזער סדרה אַ צווייטן מאָל?

אפילו אַז מ'זאָל זאָגן אַז רש"י פאַר־ לאָזט זיך ניט אויפ'ן זכרון פון דעם בן חמש למקרא אוך זאָגט דעם פירוש נאָכ־ אַמאָל ליתר שאת — איז אָבער ניט פאַרשטאַנדיק דער שינוי והוספה:

אין פירוש רש"י פון אונזער סדרה קומען די ווערטער „ונקראת על שמו" — וועלכע זיינען ניטאָ בפירושו אין פרשת תולדות. ולכאורה, אויב רש"י נעמט אָן אַז בלויז דער סיפור הענין פון „השיאה כו'" גיט נאָך ניט געגוג צו פאַרשטיין דעם אויספיר בנוגע „אחות נביות" און מען דאַרף אויסטייטשן בפירוש „ונקראת על שמו" — האָט ער דאָך די הוספה געדאַרפט צושטעלן אין פרשת תולדות, וואו „אחות נביות" ווערט דערמאָנט צום ערשטן מאָל [10]?

8) וזלא כבראב"ע (תולדות כו, לד. כז, מו. פרשתנו לו, א), רד"ק ורשב"ם (פרשתנו לו, ב).

9) פי"ז. וראה בסוף השיחה.

10) לכאורה הי' אפשר לתרץ עפ"י מש"כ רש"י בס"פ תולדות „ולמדנו שהי' יעקב באותו הפרק כן ס"ג שנים . . ולמדנו מכאן

ד. דער חילוק צווישן דעם ענין ה־ סיפור וועגן די נשי עשו ווי ער קומט צום אויסדרוק אין פ׳ תולדות און ענינו של הסיפור בפרשתנו:

אין סדרה תולדות ווערן די נשי עשו דערמאָנט אַלס אַ טייל פון דעם סיפור וועגן זיינע, עשו׳ס, מאורעות אוּן הנה־ גות: זיינע ערשטע צוויי פרויען ווערן דערמאָנט ערשטנס, באַווייזן זיין צביעות — ער האָט ערשט חתונה געהאַט אין עלטער פון פערציק יאָר בכדי מ׳זאָל מיינען אַז ער פירט זיך בדומה צו זיין פאָטער[11] — און צווייטנס, צו באַווייזן זיין רשעות, אַז ער האָט געמוסען אַזוינע פרויען וואָס זיינען געווען „מורת רוח ליצחק ולרבקה״[12]. אויך זיין דריטע פרוי ווערט דאָרט דערמאָנט ווי אַ באַווייז פון זיין צביעות, אַז זעענדיק „כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו״ איז ער ספעציעל געגאַנגען צו ישמעאל׳ן[13] אוּן געמוסען

שנטמן בבית עבר י״ד שנים״. דמזה שהוזקק רש״י לפרש על „אחות נביות״ „ולמדנו כו׳״ — מוכרח שמפרש שכוונת הפסוק במ״ש „אחות נביות״ הוא ללמדנו שיעקב נטמן בבית עבר י״ד שנים. אבל בלאה״כ — מה נוגע לנו לדעת שהשיאה נביות (וישימעאל מת קודם נישואי׳ — ראה גם רש״י ח״ש כה, יז).

ועפ״ז הי׳ אפשר לבאר שמה שהוזקק רש״י בפרשתנו לפרש עוד פעם „אחות נביות״ — ולהוסיף: „ונקראת על שמו״ — הוא לפי שהוקשה לי׳ לרש״י: מכיון ש„אחות נביות״ שבפרשתנו אינו מלמדנו, למה נאמר? ועל זה הוא מפרש „ונקראת על שמו״, דמכיון שהוא השיאה „נקראת על שמו״, גם כשאין בזה לימוד.

אבל לפי ביאור זה — פירש״י שבפרשתנו שנכתב בקרא „אחות נביות״ מפני „שנקראת על שמו״ (גם כשאין בזה לימוד), סותר לפירושו שבפ׳ תולדות.

11) פרש״י תולדות כו, לד. מב״ר רפס״ה.

12) תולדות כו, לה.

13) אף שההליכה למקום אחר הי׳ אז טורח — ובפרט למקום בני הפילגשים (שגם

זיין טאָכטער, אברהם׳ס אַן אייניקל[14], פאַר אַ פרוי, בכדי צו שאַפן דעם איינדרוק אַז ער זוכט צופרידן צושטעלן זיין פאָטער יצחק — בעת אין דער אמת׳ן האָט דאָס אים כלל ניט געאַרט, וואָרום וויבאַלד „לא גירש את הראשונות״ האָט ער דאָך מיט זיין נעמען בת ישמעאל איבערהויפט

ישמעאל בכללם) שעליו נאמר: וישלחם מעל יצחק גו׳ (ח״ש כה, ו) —

[כמובן ממה שאברהם הוצרך להשביע את אליעזר שלא יקח אשה לבנו מבנות הכנעני (שאין בזה טרחא, מכיון ש„אשר אנכי יושב בקרבו״) ורק ילך אל ארצו ואל מולדתו].

ועפ״ז מובן בפשטות מ״ש בס״פ תולדות „וילך עשו אל ישמעאל״ — דלכאורה מיותר* — בכדי להדגיש שהלך למקום רחוק (שע״ז מתבטאה צביעותו עוד יותר, שרצה להראות אשר בכדי לעשות רצון אביו הולך הוא אפילו למרחקים).

14) ועפ״ז מובן בפשטות** מ״ש „בן אברהם״ — דלכאורה מיותר (ובפרט שבפ׳ סוף זה גופא, כשנזכר ישמעאל בפעם הראשונה, לא כתיב „בן אברהם״) — כי עשו רצה להראות שגושא מיוחסת דוקא, גדתו של אברהם (ובזה רצה להראות שמתנהג עוד יותר טוב מיעקב, שיעקב הלך לפדן ארם לקחת אשה ממשפחתו של אברהם, והוא הלך לישמעאל לישא את נכדתו של אברהם).

ויש לומר, שזהו גם הטעם מה שהתיבות „בת ישמעאל בן אברהם״ הם ב„קדמא ואולא״, שזה מורה שעשו האָט אויס־ געשריען שהוא נושא את נכדתו של אברהם. וראה כת״י רמזי התורה לר׳ יואל (הובא בתו״ש תולדות ע׳ תתשיז): כת ישמעאל בן אברהם מוכתר בתגין, כלומר מיוחסת לקח כו׳.

---

*) ואין לומר שזהו בכדי להשמיענו שישמעאל יעזה לעשו — כי בשביל זה לא הוצרך לכתוב וילך.

**) ועד כדי כך, שרש״י לא הוזקק כלל לפרש זאת — אף שבפסוק זה גופא מפרש הוא היתור ד„אחות נביות״.

ניט געמיינט עפעס צו פֿאַרבעסערן, אוֹן אודבה: „הוסיף רשעה על רשעתו“ [15].

משא״כ אין אונזער סדרה איז דער תוכן הפרשה — ווי אַנגעצייגט בהתחלתה — „ואלה תולדות עשו“; אין די פסוקים ועגן די נשי עשו „עשו לקח את נשיו גו׳ ואת בשמת וגו׳“, זיינען בלויז אַ הקדמה צו „ותלד עדה גו׳ ובשמת ילדה גו׳ ואהליבמה ילדה וגו׳“ [16].

---

15) רש״י ס״פ תולדות. וראה להלן הערה 27.

16) עפ״י מ״ש בפנים יובן

א) שינוי הסדר מפ׳ תולדות לפרשתנו. שבפ׳ תולדות נאמר „ויקח גו׳ יהודית גו׳ בשמת“ ובפרשתנו — „עשו לקח גו׳ עדה (היא בשמת) גו׳ אהליבמה“ (היא יהודית) — כי בפ׳ תולדות שמסופר שם מאורעותיו של עשו „ויקח גו׳“ נמנו בסדר שנשאן, מתחילה יהודית ואח״כ בשמת. משא״כ בפרשתנו שנשי עשו נזכרים רק בנוגע לתולדותיו, נמנו כפי הסדר שהולידו — והרי אהליבמה ילדה אחרי עדה ובשמת (בת ישמעאל), כדמוכח בפרשתנו.

ומה שהכתוב מקדים כאן את אהליבמה לבשמת — אף שילדה אחרי כו״ל — ר״ל, דמכיון שנשא את בשמת כ״ג שנה אחרי אהליבמה (ראה תולדות כו, לד. רש״י ס״פ תולדות), לכן אין להקדים (אפילו כשמונה אותן בנוגע לתולדותיהן) את בשמת לאהליבמה. משא״כ שתי נשיו הראשונות, מכיון שנשא אותן באותו הפרק (בהיותו בן ארבעים שנה), וההפרש ה׳ רק בזמן מועט, מקדים הכתוב בפרשתנו את עדה לאהליבמה מצד תולדותיהן.

ב) דיוק לשון רש״י (לו, ב) „בת כו׳ והודיעך הכתוב* שכולן בני ממזרות היו“

---

*) דלכאורה קשה הא כלפי שמיא (ה׳ כתוב) גליא אם היא בת ענה או בת צבעון. ורש״י מפרש הכתוב כפשוטו — וכלשונו (וכ״ה בתנחומא) „מבין שניהם“ — שהיתה בפועל בת ענה וגם בת צבעון.

וגם להלכה — ראה ירושלמי פ׳ החולץ (הובא בתוד״ה מאה — סוטה מב, ב) שאפשר שיהי׳ בן שני אנשים (ואפילו של מאה לפי׳ התוס׳ — ופירש״י שם שולל דוקא — דלכאורה, מכיון שמדבר בנוגע לאהליבמה (וממנה לומד על שאר נשי עשו — כלשון רש״י שכולן** כו׳) הוצרך לומר „ממזרות“*** (ולא „בני“) — כי המסופר בפרשה זו בנוגע לאהליבמה הוא הקדמה ל„ואהליבמה ילדה“, כבפנים.

17) ראה גם ראב״ע (כו, לד), רשב״ם (לו, ב) ורמב״ן (שם, ג) — בנוגע ליהודית.

מאה. וי״ל שגם בזה לא פליג על התוס׳. ואדרבה — מדמוסיף בש״ס — לפירש״י — שרק אחד אביו, משמע שאפ״ל שמאה יהיו אב שלו).

**) ודלא כבתנחומא (ר״פ וישב) שמפרש שקאי על הבנים, ומובן ל׳ כולם בני זימה.

ועפ״ז מובן גם השינוי דבתנחומא ובב״ר (דלקמן) קאי ומפרש הכתוב ואלה היו בני אהליבמה גו׳ ואהליבמה ילדה גו׳ — שאין מדובר בהם בשאר נשי עשו, משא״כ רש״י מפרש תיכף פעם הראשונה שנאמר בת ענה בת צבעון — והוא בצירוף שאר נשי עשו.

***) ראה ב״ר (פפ״ב, יב): ממזרים.

ה. עפי״ז איז מובן וואָס רש״י בפרשתנו דאַרף מפרש זיין „עדה בת אילון היא בשמת בת אילון“; „אהליבמה היא יהודית“ — וואָרום וויבאַלד אַז ס׳איז דאָ אַ פאַרשידנאַרטיקער תוכן אין די צוויי סיפורים וועגן נשי עשו, אין פ׳ תולדות אוּן בפרשתנו, וואָלט דאָס געגעבן אַן אָרט לטעות אַז די פרויען מיט די געענדערטע נעמען אין אונזער פרשה, זיינען ניט די זעלבע וואָס ווערן דערמאָנט אין פ׳ תולדות.

אוּן ביים אַנגענעמען אַזוי, וואָלט כלל ניט געאַרט פאַרווואָס אין פ׳ תולדות ווערן ניט דערמאָנט עדה אוּן אהליבמה, אוּן אין אונזער פרשה — יהודית אוּן בשמת. ווייל עס קען זיין אַז יהודית אוּן בשמת האָבן ניט געבוירן קיין קינדער צו עשו׳ן אוּן דעריבער איז זיי ניט נויטיק צו דערמאָנען אין אונזער פרשה וואָס רעדט בלויז ועגן תולדות עשו [17]; אוּן אַזוי אויך

לאידך גיסא: דאָס וואָס אין פ' תולדות פעלן די נעמען עדה און אהליבמה, איז עס וויל פון זייער הייראַט מיט עשו"ן, קען מען ניט לערנען בנוגע צו זיין הנהגה (וואָרום מען געפינט ניט ערגעץ־וואו, אַז ער האָט זיי געזומען צו פערציק יאָר, און ניט אַז זיי זיינען געווען "מורת רוח כו'").

דעדפאַר, בכדי צו שולל זיין אָט דעם טעות, דאַרף דאָ רש"י מפרש זיין "היא בשמת" און "היא יהודית".

בנוגע אָבער צו "בשמת בת ישמעאל" דאַרף רש"י ניט אויסטייטשן אַז "היא מחלת", וויל דאָס איז מובן מעצמו:

ישמעאל האָט זיך ניט געפּתנען אין ארץ כנען — מקומו של עשו, און דער פסוק איז מדגיש: וילך עשו אל ישמעאל (כנ"ל), איז מסתבר אז אין דער זעלבער צייט ווען "וילך עשו" צוליב דעם וואָס ער האָט געזהען אַז "רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו" — האָט ער דאָמאָלס געטאָן אַלץ וואָס ער האָט געוואָלט טאָן דאָרט. איז אויב "בשמת אינה מחלת" און ביידע זיינען געווארן נשי עשו — איז דאָס אַלץ געווען ווען וילך עשו גו'.

איז מוקשה: וויבאַלד אַז אין דער צייט וואָס עשו איז געגאַנגען צו ישמעאל'ן, האָט ער געהייראַט מיט צווי' פון זיינע טעכטער (מחלת און בשמת); און זיינע צביעות (אַז ער זוכט צופרידן צושטעלן זיין פאָטער) דריקט זיך אויס דורך זיין נעמען בשמת'ן ניט וויניקער ווי דורך זיין נעמען מחלת'ן — פארוואָס־זשע ווערט אין פ' תולדות דערציילט בלויז אַז "ויקח את מחלת" אבער ניט אַז ער האָט געזומען אויך את בשמת?

איז דערפון מובן בפשטות — ביז אַז רש"י דאַרף עס גאָרניט זאָגן — אַז בשמת היא מחלת.

ו. דער טעם פון דעם וואָס רש"י איז מפרש בלויז דעם טעם השינוי פון אהלי־במה אויף יהודית, און ניט פארוואָס איר פאָטערס נאָמען איז אַנדערש, וואָס אין אונזער פרשה הייסט ער ענה, צבעון, החוי און אין פ' תולדות — בארי, החתי, איז עס מצד דעם וואָס עס ווערט שוין פאַר־שטאַנדיק דורך רש"י'ס מסביר זיין "הוא כינה שמה יהודית . . כדי להטעות את אביו":

כשם ווי "יהודית" וואָס אין פ' תולדות, איז אַ נאָמען וואָס עשו אַליין האָט אויס־געטראַכט, "כדי להטעות את אביו" — אַזוי אויך איז מובן בפשטות אַז עשו האָט געמוזט אויסטראַכטן אַן אַנדער נאָ־מען פאַר איר פאָטער. ער האָט דאָך ניט געקאָנט מטעה זיין את אביו און באַרימען זיך אַז ער האָט געזומען יהו־דית (כופרת בע"א — וואָס זי איז) בת ענה בת צבעון (ממזרת)!

באַ כינוי שם האב איז אָבער ניט געווען נוגע וועלכער נאָמען — אַבי ניט "בת ענה בת צבעון".

ובפרט, ווי געדעדט כמה פעמים, אַז לפרש"י איז פירוש שמות — נאָר ווען עס איז דאָ אַ ראי' אַף דעם (און ווי באַ אהליבמה) — איז כינה שם אבי' בארי [18]. ובכדי אַז דער שקר זאָל לייכ־

---

18) ואולי יש לומר הטעם מה שכינה אותו "בארי" דוקא: התעסקותו של יצחק באותו הזמן — מסופר בארוכה בפסוקים שלפנ"ז — הייתה בבארות — אלא שרבו עליהם פלשתים. וכשהי' באר שלא רבו עלי' אמר יצחק "ופרינו בארץ", ואשר סוכ"ס גם אבימלך כרת עמו ברית ו"ביום ההוא גו' הבאר אשר חפרו" הייתה של יצחק. ולכן כינה עשו בשם בארי (באר שלי).

ועפי"ז יומתק המשך הכתוב "ויהי עשו בן ארבעים שנה ויקח אשה גו' בת בארי גו'" להפסוקים שלפנ"ז: בתחילת הפרשה מסופר (א) ויהי יצחק בן ארבעים שנה

טער נתקבל ווערן, האָט ער מוסיף געווען אַז „ויקח אשה את יהודית גו׳ ואת בשמת גו׳" — זיי זיינען ביידע פון זעלבן פאַלק „החתי" — ובפרט אַז בנות חת זיינען דאָך — „בנות הארץ"[19], וואָס צום אַלעם ערשטען — זוכט מען אַ שידוך פון די „אשר אנכי יושב בקרבו"[20].

ז. עפ״י הנ״ל (סעיף ד׳) איז אויך פאַרשטאַנדיק וואָס בפירושו אין אונזער סדרה דאַרף רש״י איבער׳חזר׳ן דעם פי׳ רוש אויף די ווערטער „אחות נביות" — הגם ער האָט דאָס שוין געזאָגט אין פ׳ תולדות — און נאָך מיט דער הוספה: „ונקראת על שמו":

אין פ׳ תולדות ווערט דערציילט ווען די פאַסירונגען פון עשו׳ן „ויקח את מחלת גו׳". און וויבאַלד אַז למעשה האָט זיי עשו געזומען (ניט פון איר פאָטער, נאָר) פון איר ברודער נביות, דערמאָנט דאָרט דערפאַר דער פסוק „ויקח גו׳ אחות נביות"[21].

קומענדיק אָבער צו אונזער פסוק, וואו בשמת בת ישמעאל ווערט דערמאָנט ניט בשייכות צו ויקח עשו, דאָ ווערט שוין שוועער: פאַרוואָס איז איר דער פסוק מייחס צו איר ברודער אַן באַגונגט זיך ניט מיט זאָגן „בת ישמעאל" (אַזוי ווי ביי עדה און אהליבמה וואו ס׳דערמאָנט זיך נאָר זייער פאָטער)? און דאָס פאַרענטפערט רש״י דערמיט וואָס ער גיט צו די ווערטער „ונקראת על שמו" — ווי־באַלד נביות האָט זי חתונה געמאַכט, ווערט זי דערפאַר שטענדיק גערופן אויף זיין נאָמען, אויך בעת זי ווערט דערמאָנט ניט בשייכות צו איר חתונה.

ח. עפ״י הנ״ל ווען ווערן פאַרשטאַנדיק וואָס רש״י פאַרענטפערט די שינויי השמות פון די נשי עשו דוקא באופן זה — אַז די נעמען פון אונזער פרשה זיינען די שמות העצם זייערע, און די פון פרשה תולדות זיינען אין סוג פון שם־התואר (באַצייכענענדיק מיט זיך געוויסע ענינים און פעולות מצד די נשי עשו) — און ניט באופן הפוך[22]:

בקחתו את רבקה (תולדות כה, כ); (ב) וישב יצחק ויחפור את הבארות גו׳ ויקרא אותה (הבאר) שבעה (ע״ש הברית). — והו־דאת אפילו של אבימלך שהבאר של יצחק) (שם כו, יח־לג) ובהמשך לזה — (א) ויהי עשו בן ארבעים שנה „עשו הי׳ נמשל לתויר . . פושט טלפיו . . אמר אבא בן מ׳ שנה נשא אשה אף אני כן" (פרש״י כו, לד); (ב) כיצה את שם חותנו בארי (אבא בבאר שבעה שלו — אף אני כן).

ויש להוסיף: באר שלי (הדגשת לי יחיד) — ה״ז היפך ענין דבת ענה (וגם) בת צבעון, וכמו שיהודית ה״ז כופרת (היפך) בע״א.

19) ראה תולדות כז, מו.

20) ח״ש כד, ג.

21) אלא שמ״מ, מכיון שעיקר הסיפור ד„ויקח את מחלת גו׳" הוא בנוגע לצבי־עותו של עשו (כנ״ל סעיף ד׳) — ובזה אין חילוק אם לקחה מישמעאל או מנביות — הוזקק רש״י לפרש „ולמדנו כו׳" (ראה לעיל הערה 10). וראה להלן הערה 23.

22) וכמו בעדה ובשמת, שהי׳ אפשר לכאורה לפרש שבשמת הוא שם העצם ונקראת עדה על שם שסרה מדרכי ה׳ (ראה רש״י בראשית ד, יט: עדה תרגום של סורה. וראה מדרש שכל טוב כאן, שמפרש ש„עדה" כאן פירושו כמו בבראשית) — ולכאורה פירוש זה מסתבר יותר מהפירוש „ונקראת בשמת ע״ש שהיתה מקטרת בשמים לע״ז", כי בשמת מורה רק על בשמים ולא על עיקר הענין — הקטרת הבשמים (ומכ״ש שאינו מורה על הקטרת בשמים לע״ז *); וכן בנוגע לבשמת ומחלת, הי׳ אפשר לפרש שבשמת הוא שם הכינוי (ולא הי׳ צריך לאגדה) כנ״ל סוף סעיף א׳.

*) משא״כ להפירוש עדה מלשון סורה — הרי בפשטות הפי׳ שסרה ממה שצ״ל, הסרה מדרך האמת.

אין אונזער סדרה, היות די נשי עשו ווערן דאָ דערמאָנט נאָר בדרך אגב, נאָר אין צוזאַמענהאַנג מיטן סיפור פון תולדות עשו (כנ"ל סעיף ד') — לייגט זיך ניט אויפן שכל אַז דער פסוק זאָל זיי דאָ רופן מיט אַזוינע נעמען וואָס זיינען מתאר זייערע ענינים. מוז מען דעריבער זאָגן, אַז די נעמען מיט וועלכע זיי ווערן גערעכנט אין אונזער סדרה זיינען די שמות העצם זייערע, און די נעמען פון פ' תולדות באַצייכענען זייערע ענינים און פְּעוּלות[23] — וויבאַלד אַז דאָס דער־מאָנען דאָרט די נשי עשו האָט צוטאָן מיט אַרויסברענגען די הנהגה פון עשו'ן.

ט. ס'איז אָבער ניט מובן:

דער נאָמען "מחלת" מצד דעם וואָס "נמחלו עוונותי'" דריקט דאָך לכאורה כלל ניט אויס איר ענין: יעדער פרוי בעת זי האָט חתונה, איז מען איר מוחל די עבירות. טאָ פאַרוואָס איז דער פסוק מרמז דעם ענין "נמחלו עוונותי'" ביי "ויקח עשו" אין פ' תולדות — וואָס איז דאָס דאָרט נוגע?

מען קען ניט זאָגן, אַז מיטן אָנרופן זי מיטן נאָמען מחלת וויל דער פסוק אונז לאָזן הערן בכלל אַז הנושא אשה מוחלין לו עוונותיו — כאָטש אַז דאָס איז ניט נוגע צו ענינו והנהגת עשו — וואָרום אויב אַזוי, האָט דער פסוק דאָס געדאַרפט זאָגן ביי די פריערדיקע נשואין, וואָס ווערן דערציילט אין די פריערדיקע פרשיות[24]?

---

23) וכמו שהוא בנוגע לשמות הנשים, כ"ה גם בנוגע להתואר שלהן (שמות אבו־תיהן וכיו"ב), שבפרשתנו נקראות הן בְּתוארן הרגיל, ובפ' תולדות — בהתואר המבטא את ענינו של עשו.

ובזה מובן:

א) בפרשתנו — בת ענה בת צבעון החוי, כי כן הוא האמת. וגם לפי שבזה מודיע הכתוב שכולן בני ממזרות היו (ראה לעיל הערה 16), ובפ' תולדות — בת בארי החתי — שהטעה את אביו (כנ"ל סעיף ו ובהערה 18).

ב) בפרשתנו — "בת ישמעאל", ובפ' תולדות — "בת ישמעאל בן אברהם" (ראה לעיל הערה 14).

ג) מה שהכתוב קוראה כאן "אחות נביות" — אף שאין בזה לימוד — כי מכיון שלאחרי שנביות השיאה היתה נקראת על שמו, לא ה' אפשר לכתוב רק "בת ישמעאל". משא"כ בפ' תולדות, שרק "מחלת בת ישמעאל בן אברהם" מבטא צביעותו של עשו — ולא "אחות נביות" — הוזקק רש"י לומר "ולמדנו כו'".

24) בנוגע לנשי למך ונשיו הראשונות של עשו — אפשר לתרץ: מכיון שהכתוב הוצרך לכתוב השמות עדה וצלה [בכדי להשמיענו שאחת היתה לפו"ר כו' * כד־פרש"י בראשית ד, יט] יהודית ובשמת [בכדי להשמיענו "שהיתה מקטרת כו'"] וש־"הוא כינה שמה כו'"], אין שייך להקשות למה אינן נקראות שם גם בשם מחלת.

כן אין להקשות מה שלא נאמר מחלת באשת ישמעאל (וירא כא, כא) — כי גם באם הי' כתוב שם מחלת, לא היינו יודעים שנמחלו עוונותי' כי הי' אפשר לטעות שהוא שמה העצמי (ושאני מחלת שבפ' תולדות, דמכיון שבפרשתנו נקראת בשמת, יודעים אנו שהשם מחלת הוא מצד שנמחלו כו').

אבל אכתי יוקשה: (א) למה אין הכתוב קורא את למך, ישמעאל או עשו (בפסוק ויקח או ותקח) בשם "מחלון" והדומה? (ב) מדוע לא רמז הכתוב ענין זה גבי נשואי

*) ואין לומר שבשביל זה הי' מספיק מה שנאמר בהפסוקים שלאח"ז עדה וצלה — כי שמות אלו צריכים להיות בפסוק "ויקח לו למך שתי נשים" אשר כוונת לקח־תתו היתה אחת לפו"ר ואחת לתשמיש. ומ־כיון שגם השם מחלת צ"ל ב"ויקח" (שהרי מחילת העוונות הוא ע"י הנשואין), אין שייך להקשות שהכתוב יקרא אותן שם בבי שמות.

דערביבער זאגט רש"י אַז אויך גר שנתגייר און העולה לגדולה איז מען זיי מחל די עבירות, און אַז ביי זיי אַלע איז "למד הטעם מכאן". ד. ה. אַז אונזער פאַל פון נשואי "מחלת" קומט אונז צו לערנען אויך אויף גר שנתגייר והעולה לגדולה, און — "בא ללמד ונמצא למד": כשם ווי גר שנתגייר, וואָס מחילת עוונו־תיו לערנט מען אַפּ פון "מחלת", איז ער מעשה מעשיו לטוב, אַזוי איז אויך ביים פאַל פון "הנושא אשה", אַז מען איז אים מוחל די עבירות דוקא דעמאָלט ווען ער איז מעשה זיינע מעשים[25] — ער טוט תשובה[26].

און דערפאַר שטעלט די תורה דעם לימוד אַז "הנושא אשה מוחלין לו עוונותיו" דוקא ביי "ויקח (עשו) את מחלת" — ווייל דורך דעם וויל דער פסוק געבן צו הערן (ניט בלויז דעם עצם ענין אַז הנושא אשה מו־חלין לו כו', נאָר אויך) אַז עשו"ס דרי־טע פרוי איז געווען אַן אשה כשרה[27], ביז אַז זי האָט תשובה געטאָן בעת נשואי'[28].

שהיו לו כבר", אפשר שכוונתו הוא (לא שהניקוד בתיבת רשעה שברש"י הוא בשבא, כ"א) שרשעתו של עשו שהוסיף על רשעתו שלפנ"ז הוא: שנשא מרשעת על מר־שעיות שהיו לו כבר.

ולדבריו, כוונת רש"י במ"ש "הוסיף כו' שלא גירש את הראשונות" — הוא לפרש התיבות "על נשיו" שבכתוב, אשר הרשעה ד"ויקח את מחלת" היתה הוספה על רשעתו הקודמת, כי גם את הראשונות לא גירש. אבל צע"ג איך אפשר לפרש כן — כי

א) רש"י מדבר רק בנוגע לעשו אשר הוא הוסיף רשעה, ולא בנוגע למחלת.

ב) באם רשעתו של עשו היתה בזה שנשא מרשעת, הי' רש"י כותב כן בפירוש: "הוסיף מרשעת", או "הוסיף רשעה על רשעותיו" (וכל הפסוק בבי נשיו הקודמות: ותהיין מורת רוח גו').

ג) מהיכי תיתי לומר שגירש את הראשו־נות, שבשביל זה צריך הכתוב לחדש שלקח אותה על נשיו.

ד) מכיון שעשו לקחה מצד שראה כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו, מסתבר שלקח אשה כשרה שאינה רעה בעיני אביו (וכמ"ש בגו"א כאן ד"ה אחות).

ולכן מוכרח לומר כדלהלן בפנים, שמה שנשא את מחלת הי' רק צביעות בכדי להראות שנושא אשה כשרה. כי באם באמת רצה לעשות נח"ר לאביו, הי' מגרש את הראשונות שהיו מורת רוח ליצחק ולרבקה. ולכן מוסיף הכתוב על נשיו — כי בזה שלא גירש את הראשונות מודגש "שהוסיף רשעה כו'".

וראה לקו"ש חל"ה ע' 113 ואילך.

28) וי"ל בב' אופנים:

א) מכיון שנאמר ענין זה בבי נשואי עשו ובת ישמעאל — וכאן הוצרך לזה אפילו באם הי' נאמר בנישואין הקודמים — בכדי שנדע שעשו נשא אשה כשרה, כבפנים — ע"כ בנשואין הקודמים לא נכתב, כי כבר נלמדים מ"מחלת" דכאן.

ב) בכל הנשואין שלפנ"ז, לא הי' ענין מחילת עוונות. כי (א) לא הוצרכו למחילה (לפי שלא היו להם עוונות או שלא היו בני עונשין בעת נשואיהן), או (ב) שלא עשו תשובה.

נחור ומלכה** (נח יא, כט), דמכיון שבפ' וירא (כב, כ) נאמר מלכה, הרי הי' מובן שנקראת בפ' נח מחלת מצד שנמחלו עוונותי'?

25) ראה שו"ע אדע"ז סי' סא ובנו"כ שם.

26) ומה שכותב רש"י "ג' מוחלים כו' והעולה לגדולה כו'" (אף שלכאורה נוגע כאן רק גר שנתגייר והנושא אשה) — כי כולם ענינם אחד, והעולה לגדולה הוא הטעם דכולם — מה שעלה ממציאותו לגדולה היפנה.

27) ברש"י ס"פ תולדות: "הוסיף רשעה על רשעתו". ומדכתב "על רשעתו" ולא "על רשעותיו", מוכח שהניקוד בתיבת רשעה הוא: רי"ש בחיריק (רשעתו של עשיו — ולא בשבא, אשתו רשעה). וגם בעל החצע"ג שכתב שם "ר"ל מרשעת על מרשעיות

**) אבל אין להקשות ממה שלא נאמר ענין זה בבי נשואי אברם ושרי — כי לא הי' להם עוונות (רש"י ח"פ כג, א. כה, ז).

ועפ"ז איז פאַרשטאַנדיק ווי די נעמען פון אַלע נשי עשו שבפ' תולדות דריקן אויס ענינו והנהגתו של עשו: דורך דעם נאָמען יהודית וואָס "הוא כינה שמה יהודית כו' כדי להטעות את אביו", דריקט זיך אויס זייַנע צביעות; דער נאָמען בשמת "על שם שהיתה מקטרת בשמים לע"ז" דייטעט אַן אויף עשו"ס רשעות, אַז ער האָט געגומען אַ פרוי וואָס האָט מקטיר געווען בשמים לע"ז; און אויך אין דעם נאָמען מחלת "שנמחלו עוונותי'" דריקט זיך אויס זייַן הנהגה — בכדי צו אויספיינען זיך מיט זייַן צוליב־טאַן יצחק'ן, האָט ער געגומען אַ פרוי (ניט בלויז אַ מיוחסת, בת ישמעאל בן אברהם, נאָר אויך אַזאַ) וואָס איז ניט קיין מרשעת, וואָס האָט תשובה געטאָן בעת נשואי' און נמחלו עוונותי', כנ"ל.

יו"ד. עפ"י הנ"ל וועט מען אויך פאַרשטיין וואָס רש"י איז מציין דעם מקור הפירוש — "אגדת מדרש ספר שמואל":

דער מאמר "מוחלין להן עונותיהן" שטייט אויך אין ירושלמי [29], נאָר דאָרט לערנט מען אָפ די אַנדערע (חכם (גר) ונשיא) ניט "מכאן". וואָס לויט דעם קען מען זאָגן, אַז "הנושא אשה" ווערט ניט פאַרגליכן צו גר שנתגייר, און אים (דעם נושא אשה) איז מען מוחל אויך אַן תשובה. אָבער אין מדרש ספר שמואל [30] (לויט דער גירסא וואָס רש"י האָט געהאַט פאַר זיך), ווערן אַלע דריי אָפגעלערנט "מכאן", וואָס פון דעם איז מוכח, אַז דאָס וואָס "הנושא אשה" איז מען אים מוחל זיינע עבירות, איז עס דוקא ווען ער טוט תשובה (כנ"ל סעיף ט)[31].

(משיחת ש"פ וישלח תשכ"ז)

---

29) בכורים פ"ג ה"ג.

30) ומה שכותב "באגדת מדרש ספר שמואל" — כי גם האגדות שבש"ס (בבלי וירושלמי) נקראות "מדרש" (ראה ברכות כב, א. לקו"ת ויקרא ה, ד).

31) וראה לקו"ש ח"ל ע' 162 ואילך.